

АДЛЮСТРАВАННЕ АСАБЛІВАСЦЕЙ ЭКЗЭМПЛЯРА ЕЎРАПЕЙСКІХ СТАРАДРУКАЎ У БЛОКУ ЗАЎВАГ

Для карыстальнікаў і даследчыкаў старадрукаў вельмі важнымі з'яўляюцца не толькі тэксты: нараўне з атрыбуцыяй і правільным бібліяграфічным апісаннем выдання асабліваю цікавасць выклікаюць паметы, якія набыла кніга за сваё жыццё. Бібліёграф павінен дакладна і дастаткова падрабязна апісаць фізічны стан кнігі, правененцыйныя прыметы – аўтографы, уладальніцкія і іншыя запісы, экслібрысы, пячаткі, пераплёты, кнігагандлёвыя наклейкі і г. д., якія таксама з'яўляюцца важнай гістарычнай крыніцай.

Для такога апісання патрэбны глыбокія веды, гэта сапраўдная навуковая праца – расчытаць запісы на латыні, старапольскай і іншых замежных мовах, кірылічным ці гатычным шрыфтам. Складаным з'яўляецца апісанне пераплётаў старадрукаў: вызначэнне эпохі, часу і месца стварэння, матэрыялу (самыя распаўсюджаныя памылкі: блытаюць пергамін і пергамінную паперу, скуру і паперу, дрэва і кардон). Дрэжныя почырк аўтараў дароўных, уладальніцкіх, укладных запісаў выклікае цяжкасці ў расчытванні прозвішчаў, месцаў, даціроўцы запісаў. Вызначэнне экслібрысаў, суперэкслібрысаў, пячатак патрабуе ведання асноў геральдыкі, тэхнікі гравюры і да т. п. Свае асабліваці апісання маюць асобныя калекцыі – інкунабулы, палеатыпы, кірыліца, рускі грамадзянскі друк і інш.

Глыбіню навуковага апісання экзэмпляра павінны вызначаць установы-фондатрымальнікі ў залежнасці ад мэт, якія яны перад сабой ставяць. Не абавязкова апісваць усе дробязі пры апрацоўцы пасрэдных экзэмпляраў. Аднак пры апісанні нацыянальнай кнігі гэта глыбіня павінна быць максімальнай.

Фармат BELMARC дае магчымасць уніфікаваць апісанне, выпрацаваць правільныя фармуліроўкі, весці шырокі пошук, у тым ліку і па асабліваціях экзэмпляра.

Асабліваці дакумента ўносяцца ў палі кадзіраваных даных:

- Поле 140 – поле кадзіраваных даных: старадрукаваныя матэрыялы – агульныя характарыстыкі. Поле змяшчае кадзіраваныя даныя фіксаванай працягласці, якія маюць дачыненне да фізічнай формы старадрукаў.

- Поле 141 – поле кадзіраваных даных: спецыфічныя характарыстыкі матэрыялу.

\$a кадзіраваныя даныя – спецыфічныя характарыстыкі экзэмпляра

\$b спецыфічныя характарыстыкі пераплёту

\$c узрост пераплёту

\$d код захаванасці пераплёту – дадатковы

\$e спецыфічныя характарыстыкі кнігі, пазіцыі 3–5 (экслібрыс, пячаткі, штампы папярэдніх месцаў захавання), даюць магчымасці пошуку

\$f код захаванасці – кніга – дадатковы

\$9 абрэз

\$5BY-NM0000:096/3647 – арганізацыя і экзэмпляр, для якіх прымяняецца поле

Адзначаецца код матэрыялу пераплёту: пергамін, скура, дрэва, тканіна, кардон, папера і г. д. (у парадку зніжэння значнасці матэрыялу) і г. д.

Прастаўляецца таксама код тыпу пераплёту: арыгінальны (пярвічны), нанова пераплецены, сучасны, рэстаўраваны, факсіміле, імітацыя, не пераплецены, інш.

Код, які паказвае, ці з'яўляецца экзэмпляр, які маецца ў наяўнасці, асобнай адзінкай ці пераплеценай з адной або некалькімі адзінкамі (канвалютам).

Код, што адзначае ўзровень захаванасці пераплёту экзэмпляра.

У трэцім блоку заўваг асаблівасці экзэмпляра прапісваюцца ў палях 316, 317, 318.

Заўвагі ўтрымліваюць дадатковую інфармацыю пра дакумент, што нельга прывесці ў іншых палях апісання. Тэкст заўваг падаецца ў вольнай форме.

У падполі \$5 указваецца арганізацыя, для якой прымяняецца поле. Назва арганізацыі запісваецца ў кадзіраванай форме. Коды павінны ўводзіцца ў адпаведнасці са стандартам «International Standard Identifier for Libraries and Related Organisations» (ISIL), ISO 15511 («Міжнародны стандартны ідэнтыфікатар для бібліятэк і іншых звязаных арганізацый»), напрыклад: \$5BY-NM0000:096/3647.

Поле 307 «Заўвагі, якія адносяцца да фізічнага апісання». Поле ўтрымлівае звесткі, што адносяцца да фізічнай характарыстыкі дакумента, але не запісаны ў полі 215. Падаюцца даныя пра наяўнасць сінтур, пагінацыі, фаліяцыі, месцы іх размяшчэння (унізе, уверсе). Таксама ўтрымлівае заўвагі пра тэхніку друку, арганізацыю тэксту (кустоды, слупкі), арнаментыку і да т. п., звесткі аб афармленні выдання. Пры наяўнасці больш за адну заўвагу поле 307 паўтараецца столькі разоў, колькі патрабуецца прывесці заўваг.

Поле 316 «Заўвагі аб асаблівасцях экзэмпляра». Поле ўтрымлівае заўвагі, якія маюць адносіны да характарыстык экзэмпляра старадрука ці рэдкага выдання, што маецца ў наяўнасці, напрыклад: афармленне выдання ад рукі, адсутнасць аркушаў, звесткі аб дэфектнасці, паметах, рукапісных запісаў і да т. п. Таксама тут змяшчаюцца даныя аб пераплёце і вокладцы: пераплётчыку, месцы і часе вырабу пераплёту, матэрыяле, што выкарыстаны для пераплёту і вокладкі, мастацкім афармленні вечкаў, спінкі і абрэза. Паўтараецца для кожнага экзэмпляра дакумента.

Прыклад апісання афармлення:

Ambrosius, episcopus Mediolanensis (ca 340–397). Opera / Sancti Ambrosii; Addantur Johannes de Lapide. Basel : Johann Amerbach, 1492.

Т. 2. 302 л.

Запіс у полі 307:

316###\$aЭкзэмпляр рубрыкаваны, перакрэслены маюскулы. Чаргуюцца ініцыялы, маляваныя ад рукі чырвоным, чырвоным і фіялетавым, а таксама сінім, чырвоным і зялёным. На аркушы з сінтурай d(2)a (Luce) ініцыял [N] упрыгожаны раслінай, расфабаваны золатам, бяліламі і сіняй, карычневай, зялёнай фарбамі. \$5BY-NM0000:094/1023 ([іл. 1](#), [іл. 2](#))

Прыклад апісання пераплёту:

Guagnini, Alessandro (1534–1614). Kronika Sarmacyey Europskiey .../ przez Alexandra Gwagnina; przez Marcina Paszkowskiego zá stáraniem authorowym z lácińskiego na polskie przelożona. W Krakowie : w drukárniey Mikołáíá Lobá, 1611.

316##\$aАправа XIX ст.: пергамін на кардоне. Выкарыстаны аркушы пергаменнага нотнага рукапісу: квадратная натацыя, тэкст гатычным шрыфтам у два колеры. На спінца – фрагмент са скуры чырвонага колеру з залатым цісненнем: Gwagnini. Бінцікі (3). Чырвоны абрэз \$5BY-NM0000: 094/12621K

316##\$aЭкзэмпляр дэфектны: асобныя аркушы не мацуюцца да блока кнігі, папера ў падцёках. Рэстаўрацыя XIX ст. Адсутнічаюць тытульныя лісты кніг 2, 4, 6, 10 \$5BY-NM0000: 094/12621K ([іл. 3](#))

Поле 608 – форма (від), жанр, фізічныя характарыстыкі дакумента
608##\$3BY-NLB-ar2458936 \$aПереплет \$z19B \$2BYGNR

608##\$3BY-NLB-ar2491246 \$aМатериал переплета \$xПергамен \$2BYGNR

Прыклад апісання запісаў:

Herbarius Moguntiae impressus. Mainz : Peter Schoeffer, 1484. CL, [16] л. : 148 грав. ; 4° (21 см)

316##\$aЗапісы XVI–XVIII стст.: 1) на адвароце верхняга вечка выцвілы тэкст чарнілам часткова заклеены экслібрысам; 2) маргінальныя паметы, запісы, праўкі на лацінскай і польскай мовах; 3) на адвароце ніжняга вечка – запісы рэцэптаў лекаў \$5BY-NM0000:096/3647 ([іл. 4](#))

Поле 608

608##\$3BY-NLB-ar2458948 \$aПометы \$z16B \$2BYGNR

608##\$3BY-NLB-ar2458949 \$aПометы \$z17B \$2BYGNR

608##\$3BY-NLB-ar2458950 \$aПометы \$z18B \$2BYGNR

Поле 317 – заўвагі аб паходжанні экзэмпляра.

Поле ўтрымлівае звесткі аб правененцыях – заўвагах, што адносяцца да паходжання экзэмпляра: наборных і гравіраваных экслібрысах, пячатках, суперэкслібрысах, укладных і ўладальніцкіх запісах, кнігагандлёвых ярлыках і да т. п. Заўвагі, якія адносяцца да паходжання экзэмпляра, што маецца ў наяўнасці, даюцца ў той форме, у якой яны прыведзены на гэтым канкрэтным экзэмпляры.

Прыклад уладальніцкага запісу:

317##\$aНа верхнім форзацы запіс: Ex mandato A[nno] R[ecuperato] S[alutis]. Vin – // centij Saplica S[acra]e Th[eologia]e Lecto – // ris Jubilati Ministri Provinci – // alis Hic liber applicatur Conventui Budensi P.P. Bernardinen[si] Pro Litvania. //

A[nn]o. 1762 D[ia]. 24. Febr[uarius] (?). Col. 1. Lit. DŁ N°. 17 \$5BY-
HM0000:12Pк28502 ([іл. 5](#))

Поле 608, 712

608##\$3BY-NLB-ar2458888 \$aВладельческая запись \$z18B \$2BYGNR

608##\$3BY-NLB-ar2503375 \$aВладельческая запись \$yБеларусь \$2BYGNR

71202\$aБудславский бернардинский монастырь \$cБудслав \$4390

Прыклад апісання правененцый (экслібрыса, суперэкслібрыса, пячаткі):

317##\$aНа верхнім вечку – гербавы суперэкслібрыс Радзівілаў \$5BY-
HM0000:094/12620K

317##\$aНа адвароце верхняга вечка – экслібрыс: Biblioteka Ordynacji
Nieswieskiej \$5BY-HM0000:094/12620K

317##\$aНа старонцы 19 – пячатка: Ordynacja Nieswieska. Biblioteka \$5BY-
HM0000:094/12620K ([іл. 6](#), [іл. 7](#))

Поле 608, 712

608##\$3BY-NLB-ar2458980 \$aЭкслібрыс \$z19B \$2BYGNR

608##\$3BY-NLB-ar2503659 \$aЭкслібрыс, печать \$yБеларусь \$yМинская
область \$yНесвиж, город \$2BYGNR

71202\$3BY-NLB-ar2785236 \$aБиблиотека Радзивиллов \$cНесвиж \$4390